

economic behavior of people under influence of crisis and hybrid war are outlined.

Keywords: economic behavior, hybrid war, social crisis, frontal area, Visual Sociology, projective techniques, photography.

Стаття надійшла до редакції 19.05.2016 р.

Прийнято до друку 23.05.2016 р.

Рецензент – к. соц. н., доцент

Хобта С. В.

УДК 316.3:355.01:303.025

Плясов В. С.

БАГАТОСКЛАДОВЕ СУСПІЛЬСТВО В УМОВАХ КРИЗИ ТА ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ: ПРОБЛЕМА ЕМПІРИЧНОГО ВИВЧЕННЯ

Актуальність. Українське суспільство є багатоскладовим, що зумовлено історичними обставинами, які призвели до формування двох регіональних полюсів з відмінними проектами націотворення. Ними є Донбас та Галичина. В умовах гібридної війни, котру веде РФ, наша країна стоїть перед багатьма викликами, особливо гострим серед яких є збереження цілісності держави. Анексія Криму, окупація окремих районів Донеччини та Луганщини, інформаційна війна націлені на розкол українського суспільства, на ще більшу його сегментацію, провокування ворожнечі між просторовими полюсами – Донбасом і Галичиною. Саме в цих умовах важливо виявити та дослідити стан масової свідомості населення, яке є жертвою гібридної війни. Це важлива проблема не тільки для дослідників цієї теми, українського соціуму, але й для багатьох багатоскладових держав (в першу чергу Іспанії, Великобританії, Канади), які в період суспільних криз шукають рецепти вирішення власних протиріч. На жаль, соціологія зіткнулась з новими проблемами без попереднього методологічного переозброєння. Тому теоретико – методологічні розробки повинні стати базисом для більш поглибленого дослідження багатоскладових суспільств в умовах кризових явищ. Отже, **мета статті:** на основі теорії багатоскладових суспільств та з врахуванням даних, отриманих в ситуації гібридної війни, виявити особливості проведення емпіричних досліджень в подібних кризових умовах.

Завдання:

1. Проаналізувати потенціал теорії багатоскладового суспільства для дослідження ситуації суспільної кризи та війни;

2. Визначити вплив кризи та гібридної війни на функціонування багатоскладового суспільства;

3. Виявити проблеми, які виникають при проведенні емпіричних досліджень в багатоскладовому суспільстві в умовах гібридної війни.

Проблему багатоскладового суспільства досліджували: серед закордонних вчених – Екштейн Г., Готтман Ж., Лейпхарт А., Туровський Р., Хартшорн Р., у вітчизняному науковому співтоваристві – Курас І, Кононов І., Куценко О., Нагорна Л. Сусак В., Черниш Н. та ін. Нову для соціології тему гібридної війни аналізують Горбулін В., Рущенко І., Магда Є, Березовець Т. Для виявлення стану масової свідомості в умовах кризи та війни корисними можуть бути теоретико-методологічні розробки Ноель-Нойман Е. (спіраль мовчання) та Лобанової А. (феномен соціальної мімікрії).

Виклад основного матеріалу. Почнемо з розгляду теоретичних досліджень багатоскладових суспільств. В принципі будь-яка країна характеризується територіальною неоднорідністю, якщо не за однією ознакою, то за іншою. Також країни різняться за ступенем та глибиною внутрішньої соціальної диференціації.

У територіально неоднорідній країні з політичною децентралізацією регіональні політичні процеси набувають певної автономії по відношенню до загальнонаціональних і впливають на хід подій на рівні держави в цілому. Іншими словами, регіональний чинник є одним із значущих політичних факторів загальнонаціонального рівня. У політології існує споріднене поняття, за допомогою якого вивчається неоднорідність соціуму. Це – багатоскладове суспільство (*plural society*), концепція якого розроблена відомим політологом Арендом Лейпхартом. На думку А. Лейпхарта, політичні протиріччя в багатоскладовому суспільстві в цілому збігаються з лініями соціального поділу.

Він посилається при визначенні цього поняття на іншого вченого: «...Багатоскладове суспільство (*plural society*) – це суспільство, розділене, за висловом Гаррі Екштейна, «сегментарними відмінностями». Він пише: «Вони існують там, де лінії політичного протистояння частково, а особливо повністю, збігаються з лініями соціального поділу суспільства, і насамперед з тими, які є найбільш значущими з усіх ліній, що проходять всередині суспільства». <...> Сегментарні відмінності можуть мати релігійну, ідеологічну, мовну, регіональну, культурну, расову або етнічну природу. Подальша характеристика, що впливає з визначення Екштейна, має на увазі, що політичні партії, групи інтересів, засоби комунікації, школи, добровільні об'єднання мають тенденцію до організації по лініях, що повторюють контури існуючих усередині суспільства кордонів. Групи населення, що виділяються на основі зазначених відмінностей, будуть іменуватися сегментами багатоскладового суспільства» [1, с. 38–39].

А Лейпхарт ділить суспільство на так звані сегменти - замкнені, стабільні спільноти зі своїми соціальними та політичними структурами. Одним з різновидів сегментів є територіальні сегменти. Цими сегментами здебільшого виступають регіони. Запорукою безконфліктного функціонування такого сегментованого суспільства є політична стабільність, яка, згідно з Лейпхартом, уособлює підтримку системи, громадський порядок, легітимність та ефективність і забезпечується завдяки розподілу влади.

Разом сегменти створюють в рамках багатоскладового, але при цьому умовно єдиного суспільства, консоціативну демократію. Консоціативну (consociational) демократію можна визначити через чотири її характерних елемента, з яких першим і найважливішим є здійснення влади великою коаліцією політичних лідерів усіх значних сегментів багатоскладового суспільства [1, с. 61]. Лейпхарт зауважує, що найважливіша характерна риса консоціативної демократії полягає в тому, що політичні лідери всіх значних сегментів багатоскладового суспільства співпрацюють в управлінні країною в рамках великої коаліції. Цей принцип може контрастувати з тією системою демократії, для якої характерний поділ політичної еліти на уряд, що спирається тільки на парламентську більшість, і на впливову опозицію. Стиль політичного управління в консоціативній моделі ґрунтується на поєднанні інтересів.

До принципу великої коаліції необхідно додати і право меншості на вето (другий принцип), тільки таке вето дасть кожному сегменту повну гарантію політичної безпеки. Автор застерігає: «Найбільша небезпека, що криється в праві меншості на вето, полягає в тому, що вона може створювати такі ж труднощі для співпраці в рамках великої коаліції, до яких може призвести і нехтування думкою меншості» [1, с. 73].

Третім принципом є принцип пропорційності. Він є значним відхиленням від ідеї влади більшості і, подібно взаємному вето, тісно пов'язаний з принципом великої коаліції. Юрг Штайнер так визначає пропорційну модель: «Усі групи чинять на вироблення рішення вплив, прямо пропорційний їх чисельності». »[1, с. 75]. І з цієї точки зору принцип пропорційності пов'язаний з правилами великої коаліції: «Приблизного пропорційного розподілу політичного впливу можна домогтися лише в тому випадку, якщо кожне рішення узгоджується за участю всіх груп» [1, с. 75].

Останнє відхилення від влади більшості (четвертий принцип) – автономія сегментів, тобто «...самоврядування меншості у сфері своїх виключних інтересів, що є логічним наслідком принципу великої коаліції. З усіх питань загального характеру рішення повинні прийматися сегментами спільно на засадах пропорційності впливу. Однак з інших питань право прийняття та виконання рішень може бути надано в окремих сегментах» [1, с. 78].

Зрозуміло, що ця модель має свої вади, і сам Лейпхарт визнавав це. Деякі суттєві риси консоціативної демократії можуть стати причиною її неефективності і нездатності швидко приймати необхідні рішення:

(1) на практиці влада великої коаліції означає, що процес прийняття рішень йде дуже повільно;

(2) взаємне вето загрожує небезпекою того, що процес прийняття рішень буде взагалі паралізований;

(3) практика використання принципу пропорційності при призначенні на державну службу означає, що приналежність до певної групи стає важливіше, ніж особистісні якості кандидата, а це може знижувати ефективність роботи управлінського апарату;

(4) автономія сегментів у буквальному значенні дорого коштує: вона вимагає збільшення числа ланок державного та управлінського апарату, так само як і створення самостійних структур управління для кожного сегмента, що робить значно дорожчою консоціативну демократію як форму організації влади.

Консоціативна модель має емпіричні підтвердження в ряді малих європейських демократичних країн (Швейцарія, Бельгія, Австрія, Нідерланди) і є привабливим нормативним зразком при розробці моделі розвитку для багатоскладових суспільств в інших частинах світу.

Концепція Лейпхарта не єдиний науковий доробок з вирішення проблем багатоскладових суспільств. Ж. Готтман і Р. Хартшорн розглядають державу-націю як консолідовану територіальну систему і займаються пошуком факторів цієї консолідації і способів підтримки територіальної цілісності і стабільності. Концепція Ж. Готтмана представляє динаміку національних політичних систем у контексті двох процесів – фрагментації та інтеграції. Перший передбачає різного роду взаємодію, обмін ідеями, людьми, товарами і викликає нестабільність; другий уособлює систему символів, державну ідеологію, яка, як відомо, посилює стабільний порядок [2, с. 29]. Р. Хартшорн використовує поняття «доцентровий» і «відцентровий» для визначення сил усереднені держави (можливо екстраполювати і на націю), які, відповідно, спричиняють об'єднання цієї політичної системи або її роз'єднання.

Доцентрові сили пов'язують націю, об'єднуючи і зміцнюючи її. Основною доцентровою силою, що забезпечує єдність нації, Хартшорн вважає національну ідею. Хоча можливо навести і інші приклади доцентрових сил: реальна або можлива зовнішня загроза може стати сильною доцентровою силою. Через зіткнення держав народжується почуття національної єдності. Ось що про це казав Г. Зіммель: «...Що ж стосується об'єднуючого значення загального ворожого ставлення, то ще упорядник книги законів Ману вказував на те, що князь завжди повинен вважати свого сусіда ворогом, а сусіда свого сусіда – другом, і з численних прикладів достатньо згадати про те, що Франція зобов'язана створенням своєї національної єдності, головним чином і насамперед,

війні з англійцями, і про те ж говорить нам історія останнього утворення Німецької імперії.» [3, с. 64].

Однак важливішим і тривалішим є почуття відданості національній системі, визнання того, що вона є найкращим вибором. Це відчуття часом зосереджується на сильних харизматичних якостях лідера, який персоніфікує націю і приваблює населення. Прикладами є Хуан Перон в Аргентині, Шарль де Голль у Франції, Джавахарлал Неру в Індії – усі вони володіли харизматичними якостями і відігравали провідну роль (яка діє і після їхньої смерті) у консолідації своїх націй [4, с. 72]. Відцентрові сили роз'єднують або розділяють. Вони можуть спричинити внутрішні незгоди. Релігійні конфлікти, расова дискримінація, лінгвістичні розходження і протилежні регіональні погляди належать до головних відцентрових сил.

Рівень влади і узгодженості всередині держави залежить від переваги доцентрових сил над відцентровими. Хоча важко строго виміряти такі невидимі речі, однак вченими були зроблені певні спроби у цьому напрямку, наприклад, дослідження відносин між меншинами і оцінки ступеня регіоналізму з допомогою голосування на виборах і референдумах. Коли відцентрові сили стають надто сильними і їх неможливо контролювати навіть зовнішніми силами, держава розпадається (Югославія, Чехословаччина), або вона переживає революційні внутрішні зміни, які роблять її новим утворенням (такими стали Іран після позбавлення влади шаха і Куба після перемоги Кастро) [4, с. 73].

Такий підхід до країни дозволяє розглядати національну політичну систему як мозаїчне утворення, що складається із регіонів. Аналіз внутрішньодержавного різноманіття розкриває дроблення національних політичних систем на регіони, акцентуючи їх фрагментацію. З іншого боку, існування будь-якої держави як єдиного цілого, крім державного примусу, забезпечується за допомогою інтегративної ідеології і взаємної зацікавленості регіонів один в одному. Найчастіше інтегративною ідеологією є націоналізм у сучасному розумінні, що поєднує культуру і політику.

Р. Туровський, у межах цього підходу, аналізуючі відцентрові сили, особливу увагу приділяє так званім «зонам національних розломів», формування яких загрожує територіальній цілісності держави і самому її існуванню (приклад, Квебек в Канаді); під час аналізу доцентрових сил основну увагу він звертає на системі управління державою, яка забезпечує централізацію. При цьому дослідник вважає, що централізація є політичною стратегією не лише центру, який прагне до збереження єдності і неподільності держави, але й регіонів, котрі вважають для себе за необхідне об'єднання у державу або входження до вже існуючої [2, с. 30].

Теоретичні моделі багатоскладових суспільств дозволяють гіпотетично припустити, що такі суспільства при затягуванні з вирішенням фундаментальних протиріч ризикують потрапити в перманентну кризу.

Почати аналіз функціонування багатоскладових суспільств в умовах гібридної війни доречно з самого визначення цього феномену. В західній науковій думці орієнтовно вже з середини 2000-х років з'являється поняття «гібридна війна», однак у багатьох випадках вона тлумачилася в інших термінах і поняттях, ніж це робиться тепер. Ще в 1991 році ізраїльський полетолог М. ван Кревельд визначив характерний для сучасного «постмодерного» періоду тип воєн як «нетринитарні», «оскільки вони не вкладаються у троїсту схему: уряд – армія – населення» [5]. Про зміну парадигми війни в сенсі залучення в неї невійськових структур говорить і Ф. ван Каппен: «Гібридна війна» – це поєднання класичного типу війни з використанням нерегулярних військових формувань. Держава, яка веде «гібридну війну», реалізує договір з недержавними виконавцями – бойовиками, групами місцевого населення, організаціями, зв'язок з якими повністю заперечується. Ці виконавці можуть робити такі речі, які сама держава не може робити... Всю брудну роботу можна перекласти на плечі недержавних формувань» [5]. Депутат бундестагу, полковник німецького генштабу у відставці Родеріх Кізеветтер дає власне визначення, котре розкриває механізми впливу гібридної війни на настрої населення в багатоскладових суспільствах: «Це комбінація класичних військових елементів і масивної обробки громадськості, тобто, пропаганди і дезінформації. Все це доповнюється невійськовими методами: вимогою виборів, захопленням телецентрів, використанням соціальних мереж, телебачення і радіо для поширення дезінформації. А в перемовинах йти на поступки рівно настільки, щоб зберегти обличчя і, водночас, дати своїм силам можливість зробити ще крок вперед за рамки угод" [6].

Академік В. Горбулін виокремлює в рамках гібридної війни інформаційний фронт, котрий розгортається відразу на декількох напрямках:

- серед населення в зоні конфлікту;
- серед населення країни, проти якої здійснюється агресія, однак територія якої не охоплена конфліктом;
- серед громадян країни-агресора;
- серед міжнародної спільноти [5].

Головною метою гібридної війни в багатоскладовому суспільстві є актуалізація «зон національних розломів», розпалювання ворожнечі між сегментами з допомогою саме інформаційного фронту. З цією метою обирається сегмент багатоскладового суспільства, в якому існує підґрунтя для сприйняття ворожої пропаганди, і запускається «війна смислів». Для ретрансляції цих смислів задіюється безліч каналів

донесення інформації. Основним структурним елементом у цій війні стають симулякри – образи того, чого в реальності не існує. Стратегічна мета експлуатації цих симулякрів – замінити об'єктивне уявлення цільових груп про характер конфлікту «інформаційними фантомами», необхідними агресору. Формування єдиного і повністю контрольованого інформаційного простору – очевидна стратегія розгортання інформаційної складової конфлікту з боку агресора [5].

Соціолог І. Рущенко на основі аналізу агресії РФ проти України виділив наступні етапи гібридної війни:

1) тривала латентна фаза, що включала в себе різнопланову підготовку агресора до війни нового типу (за класифікаціями воєнних експертів гібридна війна належить до воєн четвертого покоління);

2) початок активної фази воєнних дій із застосуванням «м'якої сили» на театрі воєнних дій під прапором «парареволуції»;

3) перехід до військової фази та ескалація збройного протистояння [7, с. 12–13].

Перший етап цікавий для соціолога тим, що агресор приховано крок за кроком формує на майбутньому театрі військових дій «п'яту колону», яка повинна бути активізована в «день Д». Для цього спочатку потрібна певна соціальна база. В кожній країні є певні групи населення, здатні рекрутувати своїх представників в оперативно-тактичний резерв агресора. Для позначення соціальних верств, з числа яких і вербуються майбутні учасники активних подій І. Рущенко вводить поняття «хиткі соціальні сегменти» [8].

Другий етап цілком «вписується» в предмет соціології, оскільки гармати ще мовчать, але агресор досягає своїх тактичних і стратегічних цілей за рахунок масових соціальних дій і псевдодемократичних процедур [8]. Найбільшу дестабілізацію для багатоскладового суспільства несе «м'яка сила». Цим доволі широким поняттям позначають гуманітарні впливи, що застосовуються для тиску на суверенну країну без застосування зброї. Сюди відносять ідеологічне протистояння (у тому числі історичні, церковні та світоглядні дискурси), відповідні пропагандистські атаки, економічні війни, інсайдерську діяльність осіб, заангажованих агресором. Зміст «м'якої сили» трансформується з початком активних дій на території країни – жертви агресії. Скервують «м'яку силу» на досягнення тактичних та стратегічних воєнних цілей, на «підривні соціальні технології» (ПСТ). Останні є специфічним різновидом соціальних технологій, що націлені на створення ситуації «хаосу» та штучне розкручування сценарію «парареволуції» на території супротивника. Головні цілі ПТС є руйнівними за суттю, вони розраховані на незаконну зміну влади та поширення хаосу в суспільстві, розкол соціуму, гострий конфлікт та боротьбу, що відповідає планам агресора [7, с. 13–14].

«Гаряча» фаза вже виходить за рамки компетенції соціолога, але одночасно будь-яка війна дає багато приводів для відповідних спостережень [8].

Отже, враховуючи складність стану, в якому перебуває багатоскладове суспільство, яке є жертвою гібридної війни, дуже важливою проблемою для соціолога стає проведення емпіричних досліджень та отримання репрезентативних і достовірних даних про стан масової свідомості в такому суспільстві. Доречно визначити пріоритетним об'єктом дослідження саме суспільні настрої та опінії представників сегменту багатоскладового суспільства, котрий є найбільш постраждалим від гібридної війни і де пролягає не тільки військовий, але й інформаційний фронт агресії.

Однією з головних перешкод для дослідника є дуже напружена ситуація в зоні конфлікту: населення в цій зоні піддається впливам пропаганди та дезінформації з боку агресора, та контрпропаганди з боку жертви агресії. Перманентний стан напруги та невизначеності викликає недовіру, страх та призводить до фрустрації. В такі важкі періоди може спостерігатися феномен соціальної мімікрії, який з розгортанням гібридної війни набуває масового поширення. А. Лобанова дає таке поняття цьому феномену: «Мімікріювання, за найпростішим визначенням, є маскуванню людини (приховуванням нею) своєї справжньої ціннісно-нормативної системи або цілей-засобів задля пристосування до певної соціальної дійсності. Ми переконані, що саме в періоди суспільних трансформацій з'являються сприятливі умови для її поширення, що спричиняється зокрема соціальною аномією, яка, як правило, супроводжує будь-які суспільні зміни» [9, с. 79–80]. Це зумовлює складність у процесі віднаходження емпіричних показників та адекватних методів соціологічного дослідження, котре націлене на отримання достовірних даних.

Ми пропонуємо виділити наступні блоки емпіричних індикаторів:

1. Ставлення до національних ЗМІ та ЗМІ агресора (це важливий аспект, бо, як ми зазначали, важливою складовою гібридної війни є інформаційна війна).

а) доступ до ЗМІ національних / агресора;

б) бажання дивитись ЗМІ національні/ агресора;

в) довіра до ЗМІ національних/ агресора;

г) ЗМІ, які дивляться/слухають/читають (телепередачі, сайти, журнали, газети та ін.).

Це дає змогу для подальшого проведення контент-аналізу саме тих ЗМІ, які є популярними, викликають довіру, а, отже, впливають на стан масової свідомості. В свою чергу, можливо виявити семулякри, міфологеми, мемплекси, які продукують ЗМІ агресора, визначити риторику національних політиків, науковців, журналістів стосовно сегментів, які є головним фронтом гібридної війни.

2. Блок індикаторів націлений на виявлення проблем багатоскладовості:

а) виявлення головних факторів які сегментують багатоскладове суспільство;

б) відношення між сегментами багатоскладового суспільства;

в) модель врегулювання, яка дасть змогу знайти суспільний консенсус;

г) бажаний територіальний устрій, який є найбільш адекватний до вимог багатоскладовості.

Висновки. У багатоскладовому суспільстві періодично з'являються кризові явища. В умовах гібридної війни багатоскладове суспільство під впливом інформаційної війни стає ще більш гетерогенним і сегментованим. Без адекватного державного і загальносуспільного опору агресії таке суспільство ризикує втратити цілісність держави. «Зони національних розломів» стають прірвою непорозуміння і несприйняття сегментами багатоскладового суспільства один одного. Тому проведення соціологічних досліджень у епіцентрі гібридної війни дає змогу отримати достовірні дані, що впливають на стан масової свідомості в період інформаційних війн, дають змогу всебічного аналізу та запровадження превентивних заходів для опору агресії у війнах 4 покоління, розробки плану консолідації сегментованого соціуму.

Список використаної літератури

- 1. Лейпхарт А.** Демократия в многосоставных обществах: сравнительное исследование:./Арендт Лейпхарт. – М.: Аспект Пресс, 1997. – 288 с.
- 2. Політична регіоналістика:** навчальний посібник/ Т. В. Панченко. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. – 188 с.
- 3. Кононов И.** Социология и проблемы пространственной организации общества / Илья Кононов // Социология: теория, методы, маркетинг. — 2004. — № 4. — С. 57–78.
- 4. Географія.** Світи, регіони, концепти / Г. де Блій, П. Мюллер, О. Шаблій. – К.: Либідь, 2004. – 889 с.
- 5. Горбулин В.** «Гибридная война» как ключевой инструмент российской геостратегии реванша./ Владимир Горбулин // «Зеркало недели» – 2015. – №2, – 23.01.2015. Электронный ресурс. Режим доступа [http://www.20khvylyn.com/opinion/analitika/gibridnaya-voyna.html]
- 6. Варкентин А.** «Гибридная война» – новая угроза или пропагандистський трюк?/А. Варкентин // Deutsche Welle. 25.02.2015. Электронный ресурс. Режим доступа: [http://www.dw.com/ru/гибридная-война-новая-угроза-или-пропагандистский-трюк/a-18278421]
- 7. Рущенко І. П.** Підривні соціальні технології у структурі гібридної війни / Ігор Петрович Рущенко// Право і Безпека. – 2013. – № 2(57) – С. 12–16. Электронный ресурс. Режим доступа: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/315/RUSHCNE

NKO.pdf?sequence=1&isAllowed=y 8. Кононов И. Социолог Игорь Рущенко «Война на Донбассе – война 4-го поколения» / И. Кононов // Остров 04.04.2015. Электронный ресурс. Режим доступа: [http://www.ostro.org/lugansk/society/articles/467754/] 9. Лобанова А. С. Феномен соціальної мімікрії. / Алла Степанівна Лобанова. – К.: Інститут соціології НАН України, 2004. – 232 с.

Плясов В. С. Багатоскладове суспільство в умовах кризи та гібридної війни: проблема емпіричного вивчення

В статті в єдності розглядаються проблеми багатоскладових суспільств, гібридної війни і практики емпіричних соціологічних досліджень в зоні воєнних конфліктів. Показано, що практично всі сучасні суспільства за тими чи іншими ознаками стали багатоскладовими, а, отже, сегментованими. Це робить їх вразливими стосовно внутрішніх заворушень і зовнішньої агресії.

У зв'язку з цим додаткової актуальності набуває концепція багатоскладових суспільств Аренда Лейпхарта. Стійкий соціальний порядок в подібних суспільствах можливий за умови співробітництва і відповідальної поведінки еліти, що представляє усі його сегменти.

Теорія і практика гібридних воєн зорієнтована на використання багатоскладовості суспільства в країні, яка стає об'єктом агресії. З орієнтацією на цю обставину розробляються підривні технології, формуються мережі «п'ятої колони». В період гібридної війни особливу роль відіграє її інформаційна складова, яка повинна викликати подальшу сегментацію суспільства в державі-супротивниці.

При емпіричних дослідженнях в зоні ведення воєнних дій варто в першу чергу з'ясувати інформаційні орієнтації населення та розуміння ним причин сегментації власного суспільства та вивчати ставлення до можливих кроків по зміцненню його єдності.

Ключові слова: багатоскладові суспільства, сегментація, гібридна війна, воєнні дії, емпіричні соціологічні дослідження.

Плясов В. С. Многосоставное общество в условиях кризиса и гибридной войны: проблема эмпирического изучения

В статье в единстве рассматриваются проблемы многосоставных обществ, гибридной войны и практики эмпирических социологических исследований в зоне военных конфликтов. Показано, что практически все современные общества по тем или иным признакам стали многосоставными, а, следовательно, сегментированными. Это делает их уязвимыми в случае внутренних беспорядков и внешней агрессии.

В связи с этим дополнительную актуальность приобретает концепция многосоставных обществ Аренда Лейпхарта. Устойчивый социальный порядок в подобных обществах возможен при условии

сотрудничества и ответственного поведения элит, представляющих все его сегменты.

Теория и практика гибридных войн ориентирована на использование многосоставности общества в стране, которая становится объектом агрессии. С ориентацией на это обстоятельство разрабатываются подрывные технологии, формируются сети «пятой колонны». В период гибридной войны особую роль играет ее информационная составляющая, которая должна вызвать дальнейшую сегментацию общества в государстве-противнике.

При эмпирических исследованиях в зоне ведения военных действий следует в первую очередь выяснять информационные ориентации населения и понимание им причин сегментации собственного общества и изучать отношение к возможным шагам по укреплению его единства.

Ключевые слова: многосоставные общества, сегментация, гибридная война, военные действия, эмпирические социологические исследования.

Pliasov Vadim. A plural society in crisis and a hybrid war: the problem of empirical study

The article deals with the problems of divided societies, hybrid war and empirical sociological research in the area of military conflict. It has been shown that almost all modern societies are divided, and, therefore segmented, which makes them vulnerable under conditions of internal tumults and external aggression.

In this regard, the concept of Divided Societies by Arend Lijphart acquires additional relevance. Sustained social order in such societies is possible under conditions of cooperation and responsible behavior of the elites, those, representing all its segments.

Theory and practice of hybrid war focus on the multipartite society, which becomes the object of aggression. Considering these circumstances disruptive technology is being developed, and the network of the "fifth column" is formed. Any hybrid war is to the great extent dependent on the information component, which meant to cause further segmentation of society in the opponent state.

When conducting empirical studies in the war area one first of all has to consider the information preferences of the target population and how these people understand the causes of segmentation of their own society, the researcher has also study the attitude of the people to possible steps taken towards strengthening of the unity of society.

Keywords: divided society, segmentation, hybrid war, military actions, empirical social research.

Стаття надійшла до редакції 10.03 .2016 р.

Прийнято до друку 23.05.2016 р.

Рецензент – к. соц. н., доцент

Верховод Л. І.

УДК 316.48:94(477)

Прядко О. В.

КРИЗОВІ ЯВИЩА В ІСТОРИЧНІЙ ПАМ'ЯТІ НАРОДУ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ

Важливим чинником розвитку нашої держави є становлення та підтримання історичної пам'яті народу, адже від інтерпретацій минулого в великій мірі залежить майбутнє державності. Питання історичної пам'яті є предметом вивчення багатьох представників соціально-гуманітарних наук, таких як історія, політологія, соціологія, філософія. Незважаючи на великий інтерес вчених до проблеми історичної пам'яті народу, до сих пір так і не вдалося сформулювати єдине визначення даного поняття.

Л. О. Зашкільняк під «історичною пам'яттю» розуміє «здатність людського розуму зберігати індивідуальний і колективний досвід міжлюдських взаємин і формувати на підставі цього досвіду уявлення про історію як таку та своє місце в ній. Фактично історична пам'ять – це наявна інформація для соціальної ідентифікації особистості і спільноти [1, с. 156]. На думку В. В. Карлової, «історична пам'ять як елемент духовного життя суспільства, є таким духовно-практичним феноменом, який утворює історичну свідомість, входить в останню як один із важливих її компонентів. Водночас історична пам'ять є соціокультурним феноменом. Отже, вона є стрижнем, на якому формується мова, культура, духовність нації, її національна свідомість. Історична пам'ять – це ті фундаментальні історичні цінності, які є консолідуючим чинником націєтворення» [2, с. 133]. П. К. Ситник та А. П. Дербак вважають, що історична пам'ять «не лише фіксує величезну кількість подій, а й синтезує, сплітає їх у єдине цілісне мереживо національної історії, де кожен факт, подія займає свою ціннісну нішу. Відбувається своєрідне сортування надбаного досвіду на позитивний, що належить засвоювати і примножувати, і негативний, який слугує застереженням. За цього історична пам'ять виступає не «німим свідком минулого», а «живим